

SLOVENSKI PREDLOG DRUŽINSKEGA ZAKONIKA IN NJEGOVI POLITIČNI ARGUMENTI**

Povzetek. *Prispevek analizira argumente "za" in "proti", ki so se pojavili v postopku deliberacije o predlogu besedila Družinskega zakonika, ki ga je leta 2009 v razpravo dala predlagateljica – Vlada Republike Slovenije. S pomočjo kvalitativne analize argumentov in analize diskurza prispevek analizira prepise razprav, ki so potekale v letih 2010 in 2011 v Državnem zboru, Državnem svetu in na Odboru za delo, družino, socialne zadeve in invalide. Prispevek razdela strukturo predstavljenih argumentov in njihove argumentacijske sheme. Prispevek se konča z vsebinsko razpravo, ki povezuje teorijo argumentacije s teorijo diskurza in skuša pokazati, da je bil DZak zavrnjen na podlagi argumentov, zasidranih v esencialističnem pojmovanju spola, spolne usmerjenosti, družine in nacije.*

Ključni pojmi: *politični argument, deliberacija, diskurz, Družinski zakonik, istospolne družine, istospolno usmerjeni*

Uvod

Kot ugotavljata Kuhar in Sobočan (2010: 277), je bilo polje družine vselej prizorišče ideoloških spopadov. Lahko bi misel razširili in dejali, da je tudi polje bojov za pravice LGBTQ že od svojih začetkov, še posebej pa od osemdesetih let dalje, ko je boj za pravice postal politična tema, ki je burila duhove moralnih in pravnih avtoritet ter javnosti. Od devetdesetih let dalje so se pojavljali nenehni predlogi za pravno ureditev istospolnih zvez in družin (gl. Mencin Čeplak in Kuhar, 2010). Predlog besedila Družinskega zakonika iz leta 2009 tako še zdaleč ni nastal *ex nihilo* in predlagatelj zakona je po desetletjih pravne neurejenosti ocenil, da je področje potrebno urejati celovito. Vlada Republike Slovenije je tako 17. decembra 2009 določila besedilo predloga Družinskega zakonika (v nadaljevanju DZak), ki je obsegal 303 člene in ga je pripravilo Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, ter ga posredovala v obravnavo v Državni zbor. V skladu s Poslovnikom

* Dr. Andreja Vezovnik, docentka na Fakulteti za družbene vede, Univerza v Ljubljani.

** Izvirni znanstveni članek.

Državnega zbora je za obravnavo predloga DZak-a pristojen Odbor za delo, družino, socialne zadeve in invalide (v nadaljevanju Odbor), ki je besedilo predloga obravnaval in obravnavo končal 7. aprila 2011 (Vodičar, 2011: 10). Besedilo predloga DZak-a sta v letih 2010 in 2011 obravnavala Državni svet Republike Slovenije in Državni zbor Republike Slovenije, razvnela pa se je tudi burna javna razprava, ki je slonela predvsem na izražanju *pro et contra* argumentov v zvezi z določenimi "spornimi" člani DZak-a. Razprava se je končala na zakonodajnem referendumu o Družinskem zakoniku, ki je potekal 25. marca 2012, kjer se je večina (54,55 %) od 30,31 % volilno udeleženih izrekla proti DZak-u, kot ga je sprejel Državni zbor na seji 16. junija 2011. Družinski zakonik je bil zavrnjen predvsem zaradi t.i. "spornih členov", ki so bili izpostavljeni skozi razpravo. To so bili predvsem člani, ki so opredeljevali družino, partnersko skupnost za istospolne pare in posvojitve za istospolne pare. Jabolko spora pa so bila še druga vprašanja, npr. status rejništva, prepovedi telesnega kaznovanja itd., ki pa se jih v pričujočem prispevku ne bomo lotevali, kajti zanimali nas bodo zgolj argumenti, ki so se oblikovali okrog "spornih tem", povezanih z istospolnimi družinami.

V kontekstu pravic istospolnih družin je bila osnovna ideja DZak-a odprava diskriminacijskega stanja le-teh v primerjavi z družinami partnerjev različnega spola. Ker istospolna partnerstva in družine ne uživajo enakega zakonskega varstva kot različnospolni, je bilo po mnenju predlagateljev DZak-a to stanje potrebno odpraviti (Rajgelj, 2010: 305). Analiza obstoječih pravnih virov slovenskega družinskega prava (Ustava RS, Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih – ZZZDR, Zakon o registraciji istospolne partnerske skupnosti – ZRIPS) pokaže, da so razmerja v istospolnih družinah urejena z dvema različnima zakonoma – ZRIPS in ZZZDR; da pa bi odpravili diskriminacijo, bi bilo treba vsa družinskopravna razmerja v istospolnih družinah urediti v enem zakonu, kar je bilo vključeno tudi v DZak-u (Rajgelj, 2010: 305–307). Ker so se pravice istospolnih parov in družin zajete v DZak-u izkazale kot najbolj sporne, se je tudi razprava v Odboru, Državnem svetu in Državnem zboru vrtela predvsem okrog treh členov predloga besedila DZak:

2. člen (družina) (1) Družina je življenjska skupnost otroka z enim ali obema staršema ali z drugo odraslo osebo, če ta trajno skrbi za otroka in ima po tem zakoniku do otroka določene dolžnosti in pravice. (2) Zaradi koristi otrok uživa družina posebno varstvo države. /.../

3. člen (zakonska zveza) Zakonska zveza je življenjska skupnost dveh oseb, katere sklenitev, pravne posledice in prenehanje ureja ta zakonik. /.../

213. člen (posvojitelj) (1) Zakonca ali zunajzakonska partnerja lahko samo skupaj posvojita otroka, razen če eden od njiju posvoji otroka svojega zakonca ali zunajzakonskega partnerja. (2) Posvojitelj je lahko ena oseba, če posvojitve ni bilo mogoče opraviti na način iz prejšnjega odstavka in je takšna posvojitev v otrokovo korist.

(Predlog Družinskega zakonika, 2009)

V nadaljevanju predstavimo analizo argumentov, ki so se oblikovali ob razpravi, ki je potekala o vsebini navedenih členov, še prej pa natančneje predstavimo vzorec in metodo.

Politika, argument in metoda

Chilton (2004: 3–4) meni, da ima politika dve plati, po eni strani predstavlja boj za moč, ki poteka med tistimi, ki si želijo moč pridobiti in jo obdržati, in tistimi, ki se skušajo temu upreti. Po drugi strani pa je politika tudi sodelovanje, saj kot družba poznamo in priznavamo prakse in institucije, ki so namenjene reševanju konfliktov med različnimi političnimi stranmi in parcialnimi interesi. Politika deluje na mikro- in makroravni. Na mikroravni najdemo konflikte interesov, boje za pozicije moči, pa tudi poskuse sodelovanja, kar dosegamo z različnimi strategijami: prepričevanjem, argumentiranjem ipd. Na makronivoju pa najdemo stranke, politične skupine, družbena gibanja in politične institucije države, na primer državni zbor ali državni svet, ki skušajo institucionalno uokviriti konflikte interesov, pogosto s ciljem doseganja konsenza, ki poteka skozi komunikacijo kot temeljno instanco politike.

Argument je torej eden izmed osnovnih delov mikroravni političnega oziroma politične razprave. Povezava med raziskavami argumentacije in politično deliberacijo je bila vzpostavljena že v antiki, ko je Aristotel deliberacijo opredelil kot teleološko obliko praktične modrosti, naravnano k doseganju "dobrega". Z drugimi besedami, kot mišljenje za najučinkovitejše doseganje dobrega cilja (Aristotel, 2002). Povezava deliberacije in argumenta je torej tesna, saj je argument osrednji del deliberativne demokracije (Dryzek v Lewinsky in Mohamed, 2013: 2). Dobro artikulirane teorije argumentacije, kot npr. van Eemerenova in Grootendorstova ter Waltonova, so pripomogle k teorijam deliberacije, saj osvetljujejo strukture argumentov, ki tvorijo deliberativne diskurze (Lewinsky in Mohamed, 2013: 2). Potemtakem bi lahko tudi dejali, da je deliberacija argumentativni žanr, znotraj katerega je osnovni tip argumentacije praktično mišljenje. Če je deliberacija osnovni del politike, ki se kaže v političnih dejavnostih, na primer v parlamentarnih razpravah, je torej nujno, da se analize politike osredotočajo na politični diskurz in argument (Fairclough in Fairclough, 2012: 14, 20).

Walton (2005: 1) pravi, da argumente uporabljamo, ko želimo podpreti neko trditev. Navadno ob tem navajamo razloge, s katerimi podpremo trditve in s tem skušamo pri sogovorniku odpraviti dvom v izraženo trditev. Argumentacija je uspešna, če so udeleženci odprti za argumente nasprotnih pozicij. Van Eemeren et al. (1996: 5) definirajo argumentacijo kot verbalno in družbeno aktivnost mišljenja s ciljem povečanja ali zmanjšanja sprejemljivosti določenega kontroverznega stališča za poslušalca ali bralca. Argumentacija je potemtakem predstavitev niza propozicij, s katerim se opravičuje ali zavrne pozicijo, preden se o njej odloča. Osnovna značilnost argumentacije je torej aktivnost, saj akterji uporabljajo jezik, da bi dosegli določeni cilj. Argumentacija je tudi družbena aktivnost, ker gre za proces z več akterji. Osnovni komponenti argumenta sta premisa (ali več premis) in zaključek, pri čemer premisa podpira zaključek, zaključek pa izhaja iz premise argumenta (Walton, 2005: 1; Fairclough in Fairclough, 2012: 36). Poglejmo preprosto primer: premisa 1: vsi ljudje smo sesalci; premisa 2: oseba A je človek; zaključek/sklep: oseba A je sesalec.

Kot pokažemo v nadaljevanju, se argumenti političnih deliberacij, ki jih obravnavamo, primarno kažejo skozi omenjeno strukturo. Z argumenti akterji namreč izražajo strinjanje oziroma nestrinjanje z deli predloga besedila DZak-a. Čeprav politični diskurzi pogosto zaostajajo za normativnimi standardi deliberacije, se argumentov poslužujejo ravno zato, da bi dosegli konsenz (Fairclough in Fairclough, 2012: 16) ali da bi zasledovali parcialni cilj in interes.

V vzorec kvalitativne analize besedil so bili v prvi fazi analize zajeti vsi spodaj navedeni prepisi razprav. Prepise razprav smo kodirali v celoti. V drugi fazi smo kodiranje ponovili tako, da smo vzorec skrčili na izjave, ki so zadevale uvodoma omenjene tri "sporne člene" predloga DZak-a.

- sedem sej Odbora za delo, družino, socialne zadeve in invalide, ki so potekale v dneh 29. 6. 2010, 1. 9. 2010, 10. 2. 2011, 17. 3. 2011, 22. 3. 2011, 31. 3. 2011, 7. 4. 2011;
- štiri seje Državnega zbora Republike Slovenije, ki so potekale 2. 3. 2010 (14. redna seja), 17. 5. 2011 (28. redna seja), 13. 6. 2011 (29. redna seja) in 2. 9. 2011 (45. izredna seja); na prvih treh sejah so predstavili obravnavo predloga DZak-a, na izredni seji se je odločalo o pobudi za presojo ustavnosti DZak-a;
- dve seji Državnega sveta Republike Slovenije, ki sta potekali 17. 3. 2010 (24. redna seja) in 23. 6. 2011 (32. redna seja).

Omenjeni prepisi razprav so bili analizirani "ročno" (brez programske opreme), kar nam je omogočilo natančen pregled in popis vseh izraženih argumentov. V kvalitativni analizi smo se osredotočili predvsem na argumente, ki so zadevali razpravo glede definicije družine, zakonske zveze in posvojitve. V nadaljevanju smo najprej razdelali strukturo argumentov, nato pa pokazali na osnovne sheme argumentov.

Strukture argumentov

Argumentov za in proti sprejetju DZak-a ni bilo malo, a zanje bi lahko dejali, da so bili po svoji vsebinski plati pravzaprav pričakovani. Pri zagovornikih zakonika so bili najpogostejši argumenti liberalistični, v zagovor svobodi, toleranci, enakosti in enakopravnosti, človekovih pravic ter pravne države. Nasprotniki zakonika pa so svoje argumente utemeljevali predvsem na tradicionalizmu, esencializmu spola oziroma biološkem determinizmu, nacionalizmu ter različnih moralističnih premisah, kar ugotavljajo tudi drugi avtorji (gl. Mencin Čeplak in Kuhar, 2010). Zaradi omejitve prostora se ne moremo lotiti natančne razdelave vseh argumentov, zato v tabelah, ki sledijo, predstavljamo njihovo strukturo. Pri tem zaradi omejitev prostora v razdelku "opis" navajamo zgolj parafraze izvirnih citatov iz prepisov razprav, ne pa citatov izjav govorcev v celoti. V tabelarnih prikazih sledimo predlogu razčlenbe strukture argumenta, ki jo predlagata Fairclough in Fairclough (2012: 45, 48), vendar smo njun predlog za potrebe analize, ki sledi, rahlo modificirali. V posameznem argumentu torej identificiramo sledeče:

- *zahteva oziroma poziv k dejanju*: narediti, pozvati, zahtevati A;
- *cilj zahteve*: stanje, v katerem so upoštevane skrbi, povezane z zahtevo oziroma udejanjenje zahteve tako, da so uresničene določene vrednote;
- *okolščine zahteve oziroma sklicevanje*: naravna, družbena, institucionalna dejstva, ki so navedena kot okoliščine ali sklicevanje nanje, na akterje, institucije in dokumente;
- *sredstva za doseg cilja*: katera sredstva moramo uporabiti, da bo zahteva A izpolnjena; sredstva morajo biti v skladu z vrednotami;
- *vrednote*: izraža jih zahteva – to so moralni, etični, ideološki imperativi;
- *skrbi*: kaj je skrb in kako je skrb povezana z vrednotami; lahko je izražena tudi kot odgovor na skrbi, izražene pri nasprotni strani.

Tabela 1: 2. ČLEN DZak-a, "ZA"

Argument	Opis
Zahteva	(1) Podpreti 2. člen DZak-a – definicija družine
Cilj	(1) Inkluzivnejša definicija družine in širjenje pojma družine, (2) odprava diskriminacije in izenačitev pravic istospolnih družin, (3) upoštevanje konvencij EU, (4) sledenje zakonodajnim trendom razvitih držav.

(Nadaljevanje tabele 1 na strani 1004)

(Nadaljevanje tabele 1 s strani 1195)

Argument	Opis
Okoliščine/ sklicevanje na ...	(1) <i>Družbo</i> : definicija družine sledi družbenim spremembam in spremembam družine, (2) <i>razvite zahodne države</i> : definicija družine sledi zakonodajam držav Zahodne Evrope, kajti razvoj zakonodaj na nacionalnem in EU območju gre v smer raznolikosti družin in njihovega pravnega priznavanja, (3) <i>stroko</i> : definicijo družine podpira stroka, ki pravi, da je ključno skrbstveno in ne biološko razmerje med starši in otroci, (4) <i>človekove pravice</i> : 2. člen DZak-a bi potrdilo tudi Evropsko sodišče za človekove pravice, definicija družine v DZak-u ustreza 8. in 12. členu Evropske konvencije za človekove pravice, 2. člen DZak-a uresničuje 14. člen ustave, (5) <i>OZN</i> : definicija družine je v skladu z definicijo iz OZN, (6) <i>slovensko Ustavo</i> : definicija je v skladu z Ustavo (7), <i>aktualno zakonodajo</i> : že aktualna definicija družine zajema istospolne družine.
Sredstva	(1) Glasovati za 2. člen.
Skrbi (odgovarja na skrbi)	(1) Definicija ne škodi tradicionalni družini, (2) upošteva družinska razmerja, ki so družbeno in pravno konstruirana, ne naravno, (3) številne raziskave potrjujejo, da spolna usmerjenost staršev nima implikacij za razvoj otroka.
Vrednote	(1) Inkluzivnost, (2) demokratičnost, (3) enakopravnost, (4) človekove pravice.

(Odbor, 2010, 2011; Državni zbor, 2010, 2011; Državni svet, 2010, 2011)

Tabela 2: 2. ČLEN DZak-a, "PROTI"

Argument	Opis
Zahteva	(1) Zavrniti 2. člen DZak-a – definicija družine
Cilj	(1) Ohranitev tradicionalne družine.
Okoliščine/ sklicevanje na ...	(1) <i>Ustavo</i> : definicijo družine, ki je zapisana v 53. členu Ustave RS, (2) <i>večino</i> : večina Slovencev in Slovenk je proti spremembi definicije, (3) <i>listine EU</i> : listina o temeljnih pravicah in resolucija Evropskega parlamenta o demografski prihodnosti Evrope, (4) <i>druge države</i> : številne evropske države ne vključujejo istospolnih parov v definicijo družine, (5) <i>krizo vrednot</i> : smo v krizi vrednot, zato je potrebno ohraniti tradicionalno družino.
Sredstva	(1) Glasovati proti 2. členu DZak-a.
Skrbi (odgovarja na skrbi)	(1) Družina v Dzak-u ni naravna, ker analni seks ni naraven in istospolna zveza ne more skrbeti za reprodukcijo, (2) istospolna zveza ni enako dobra za otroka kot heterospolna (3) igranje z naravnimi zakonitostmi lahko povzroči maščevanje narave, (4) razvrednotenje temelja slovenskega naroda – družine, (5) ni v skladu z osnovnimi medicinskimi načeli, (6) ni zdravorazumsko, (7) ni tradicionalno – spreminja pojmovanje tradicionalne slovenske družine, (8) promiskuiteten homoseksualni slog ni enak družinskemu, (9) demografsko ogroža slovenski narod, (10) spreminja temeljne vrednote, (11) ni podprta z dovolj strokovnimi razpravami, (12) je le interes majhne politične skupine, (13) pozitivno diskriminira homoseksualce, (14) je produkt homoseksualnih lobijs, (15) homoseksualizira družbo, (16) upošteva interese istospolnih partnerjev, zanemari pa interese otrok, (17) vrednote sponzorira tuj kapital, ki propagira homoseksualni slog, (18) spreminja (zakonsko) definicijo družine, (19) ni v skladu s 53. členom Ustave RS.
Vrednote	(1) Tradicionalna družina, (2) ohranitev naravnih/bioloških zakonitosti, (3), narod (14) heteronormativnost.

(Odbor, 2010, 2011; Državni zbor, 2010, 2011; Državni svet, 2010, 2011)

Tabela 3: 3. ČLEN DZak-a, "ZA"

Argument	Opis
Zahteva	(1) Podpreti 3. člen DZak-a - zakonska zveza.
Cilj	(1) Odprava diskriminacije, (2) širitev pravic, (3) ureditev zakonske zveze za istospolne pare.
Okoliščine/ sklicevanje na ...	(1) <i>Odločbo Ustavnega sodišča</i> v zvezi z Zakonom o dedovanju, ki je bil v neskladju z 14. členom Ustave, in <i>Evropsko sodišče za človekove pravice</i> , (2) <i>Ustavo</i> , (3) <i>pravo</i> : partnerske skupnosti ne smeta urejati dva ločena zakona, (4) Slovenija ni dedič konservativne ureditve na področju družinskega prava, (5) ločevanje cerkvenega in civilnega razumevanja zakonske zveze, (6) spreminjanje funkcije zakonske zveze skozi zgodovino.
Sredstva	(1) Glasovati za DZak.
Skrbi (odgovorja na skrbi)	(1) Nasilje v heterospolnih družinah, (2) nedemokratičnost odločanja večine o manjšini, (3) aktualna definicija zakonske zveze je sporna, ker jo reducira na biološko in socialno reprodukcijo, (4) nasprotniki izvajajo lov na čarovnice in sovražni govor.
Vrednote	(1) Sprejemanje drugačnosti, (2) toleranca, (3) enakost in enakopravnost, (4) ustavna demokracija, (5) svoboda, (6) pravna država.

(Odbor, 2010, 2011; Državni zbor, 2010, 2011; Državni svet, 2010, 2011)

Tabela 4: 3. ČLEN DZak-a, "PROTI"

Argument	Opis
Zahteva	(1) Zavrniti 3. člen DZak-a - zakonska zveza za homoseksualne pare, (2) pravice istospolnih naj se ureja z ločenim zakonom.
Cilj	(1) Ohraniti tradicionalno družino, (2) ohraniti zakonsko zvezo kot ekskluzivno pravico heteroseksualcev.
Okoliščine/ sklicevanje na ...	(1) <i>Evropsko konvencijo o posvojitvah otrok</i> , ki da ne dovoljuje posvojitve istospolnim partnerjem, (2) <i>večino</i> : zvezo moškega in ženske sprejema velika večina svetovnega prebivalstva; zveza moškega in ženske je prisotna v večini zakonodaj na svetu (183 oziroma 92% držav); istospolnih skupnosti je 24, heteroseksualnih zakonskih zvez pa 400.000, (3) <i>tradicijo</i> : definicija zakonske zveze ima 40-letno tradicijo, (4) <i>družbo</i> : družba še ni zrela, z definicijo prehitevamo čas, (5) <i>narod</i> : zakonska zveza je namenjena ohranjanju naroda in reprodukcije, (6) <i>diskriminacijo</i> : definicija je diskriminatorna do heteroseksualcev, (7) <i>aktualno zakonodajo</i> : registracija istospolne skupnosti že omogoča ZRIS, ne potrebujemo uredb DZak-a, (8) <i>stroko</i> : ni strokovnih ali pravnih razlogov, (9) <i>osebno izkušnjo</i> : nihče si ne bi želel, da njegovega otroka posvoji homoseksualni par.
Sredstva	(1) Glasovati proti DZak-u.
Skrbi (odgovorja na skrbi)	(1) Pedofilija, nasilje nad otroci, to bo omogočilo uzakonitev tudi vseh drugih skupnosti (poligamnih, zoofiličnih), (2) zdravljenje homoseksualnosti kot duševne bolezni, spolna deviacija, širjenje HIV-a, homoseksualnost je dedna, homoseksualec ni normalen, homoseksualec je invalid, istospolni imajo nerazrešen odnos do drugega spola, (3) homoseksualnost je kot modna muha - "poza", promoviranje "spornih" življenjskih stilov, (4) stigmatizacija otrok, (5) ne upošteva volje ljudstva/večine, manjšina se privilegira na račun večine, (6) razvrednoti družino in zakonsko zvezo, spreminja tradicionalne spolne vloge, škodi narodu, ogrožena bo rodnost, razvrednoti zakonsko zvezo in družino, odstopa od bioloških principov, (7) člen omogoča odprto pot posvojitvam otrok tudi v istospolne skupnosti.
Vrednote	(1) Heteronormativnost, (2) katoliške vrednote in morala, (3) naravnost.

(Odbor, 2010, 2011; Državni zbor, 2010, 2011; Državni svet, 2010, 2011)

Tabela 5: 213. ČLEN DZak-a, "ZA"

Argument	Opis
Zahteva	(1) Podpreti 213. člen DZak-a – "podpreti posvojitev za istospolne pare", (2) zaščita otrokovih pravic.
Cilj	(1) Izenačitev pravic istospolnih z raznospolnimi pari in družinami, (2) sledenje odločbi Ustavnega sodišča in Ustavi, (3) odprava diskriminacije, (4) omogočiti poseganje države in institucij (sodišč, centrov za socialno delo), (5) odprava stigme.
Okoliščine/sklicevanje na ...	(1) Legalizira stanje, ki že obstaja v družbi, (2) sledi praksi sodišč, (3) poudarja starševsko skrb – vsebino družinskega odnosa postavlja pred biološko, poudarja socialno starševstvo, (5) je utemeljena na raziskavah, (6) izpostavlja problem nasilja v klasičnih družinah – ergo: homoseksualci so dobri/boljši starši.
Sredstva	(1) Glasovati za, (2) uvedba zagovornika otrokovih pravic.
Skrbi (odgovarja na skrbi)	(1) V kolikor člena ne sprejmejo, bodo homoseksualcem kršene temeljne človekove pravice.
Vrednote	(1) Toleranca, (2) odprta družba, (3) strpnost, (4) napredek, (5) človekove pravice.

(Odbor, 2010, 2011; Državni zbor, 2010, 2011; Državni svet, 2010, 2011)

Tabela 6: 213. ČLEN DZak-a, "PROTI"

Argument	Opis
Zahteva	(1) 213. člen DZak-a – "zavrniti posvojitev za istospolne pare", (2) zaščita otrokovih pravic.
Cilj	(1) Omejiti pravice do posvojitve istospolnim parom, (2) zaščita duševnega razvoja otroka, (3) zagotovitev pravice otroka do očeta in matere.
Okoliščine/sklicevanje na ...	(1) <i>Zdrav razum</i> : zdrava pamet govori proti pravici do posvajanja otrok za istospolne pare, (2) <i>naravo</i> : rojstvo otroka je naravno dejstvo, (3) <i>Ustavo</i> : člen je v nasprotju z 53. členom ustave, ki varuje družino in materinstvo in očetovstvo, (4) <i>Združene narode</i> : 213. člen nasprotuje Konvenciji ZN o otrokovih pravicah, ker v preambuli piše, da se interes otroka presoja v skladu s tradicijo in vrednotami posameznih narodov, (5) <i>družbo</i> : družba še ni zrela, (6) <i>večino</i> : zaščititi najprej večinske deprivilegirane otroke (npr. revne itd.), (7) <i>stroko</i> : študije ne podpirajo posvojitve/odsotnost študij.
Sredstva	(1) Glasovati proti DZak-u.
Skrbi (odgovarja na skrbi)	(1) Kršenje naravnega reda, (2) nepredvidljive posledice/tveganja za otroka, okrnjen razvoj otrok, socialni eksperiment, degradacija vloge materinstva in očetovstva za razvoj otroka, (3) nevarnost širitve trenda, (4) homoseksualizacija družbe – prenos vrednotnih vzorcev, (5) strah pred tožbami države s strani otrok, (6) ne temelji na ustreznih strokovnih razpravah in pristopih, dvom v znanstvene študije, (7) kršenje temeljnih človekovih in naravnih pravic otrok do očetovstva in materinstva, (8) nevarnost stigme za otroka.
Vrednote	(1) Tradicionalna družina, (2) otrok.

(Odbor, 2010, 2011; Državni zbor, 2010, 2011; Državni svet, 2010, 2011)

Sheme argumentov

V nadaljevanju sledimo Waltonovi (2005) razdelitvi argumentacijskih shem, ki predstavljajo razdelavo pogostih tipov argumentov, uporabljenih v vsakdanjih pogovorih in političnih deliberacijah. Obravnavamo jih v kontekstu dialoga med zagovorniki in nasprotniki predloga besedila DZak-a, saj so bili argumenti izraženi za oziroma proti stališčem, ukrepom ipd., ki so jih udeleženci razprave izpostavljali v Državnem zboru, Državnem svetu in Odboru. V omenjenih treh telesih so bili argumenti izraženi predvsem za “dokazovanje” določene trditve oziroma za podkrepitev izraženih zahtev po zavrnitvi ali podpori 2., 3. in 213. člena. Ker v argumentih “za” in “proti” argumentacijske sheme zavzemajo pomembno vlogo, štiri obravnavamo v nadaljevanju.¹

Sklicevanje na ekspertna mnenja oziroma argument iz ekspertnega mnenja

Walton (2005: 84–87) trdi, da je v procesu politične deliberacije za podporo neke trditve na voljo lahko vrsta relevantnih podatkov in dejstev, s katerimi lahko podpremo ali ovržemo določen argument. Praviloma se navajanje tovrstnih dejstev in podatkov vselej črpa iz strokovnih in znanstvenih virov, raziskav ter iz ekspertnih mnenj. Težava, ki se pogosto pojavi pri sklicevanju na omenjene vire, pa je diskrepanca med udeleženci deliberacije pri predpostavljajanju kredibilnosti in zaupanju v posamezen vir. Kljub temu da so se tako zagovorniki kot tudi nasprotniki DZak-a sklicevali na ekspertna mnenja, pa je osnovna težava nastopila ravno pri predpostavljeni nekredibilnosti in nestrokovnosti ter posledično nezaupanju v ekspertna mnenja, ki so jih predstavljali nasprotujoči si udeleženci deliberacije. Tako je med udeleženci razprave pogosto nastajal konflikt ob izražanju argumenta, izhajajočega iz “pozicije vedeti”, ki se izraža skozi sledečo strukturo:

- premisa iz “pozicije vedeti”: *a* ve, ali *A* (ne)drži,
- premisa “trditve”: *a* trdi, da *A* (ne)drži,
- zaključek/sklep: verjamemo lahko, da *A* (ne)drži.

Poglejmo primer, ki ga je izrazil eden izmed podpornikov DZak-a, pri čemer se je skliceval na raziskave, ki ugotavljajo, da med otroci, ki so zrasli v istospolnih družinah, in otroci iz heterospolnih družin, ni razlik za razvoj otroka.

¹ Walton (2005) sicer obravnava devet argumentacijskih shem, a v empiričnih podatkih, ki smo jih analizirali, smo prepoznali le štiri, zato zgolj te obravnavamo v nadaljevanju.

Zadnja raziskava, ki je na to temo bila objavljena, naredili so jo na Univerzi v Cambridgeu – upam, da je Univerza v Cambridgeu /.../ institucija, ki ji lahko v tem smislu zaupamo. Tokrat gre za raziskavo med otroki, ki živijo v istospolnih družinah. /.../ je ta raziskava pokazala, da se ti otroci, ki živijo v istospolnih družinah, ne sprašujejo, zakaj nimajo očeta in mame, zato ker so jim seveda pomembni ti starši, ki jih imajo, in to so edini njihovi starši. Če sta to dve mami, sta to dve mami, če sta to dva očeta, sta to dva očeta, in tako naprej. Skratka, v tem smislu takšnega obračanja ali pa predvidevanja, da bo ta nov družinski zakonik povzročil to, da se bodo otroci čez 30 let spraševali, zakaj niso imeli očeta in mame, vsaj z znanstvenega vidika to zaenkrat ni potrjeno, in verjamem, da temu ne bo tako. (Kuhar, Odbor, 2010)

Na podlagi izjave lahko identificiramo sledečo strukturo argumenta:

- premisa iz “pozicije vedeti”: Univerza v Cambridgeu (*a*) kot vir raziskave je vredna zaupanja, ker gre za ugledno univerzo,
- premisa “trditev”: raziskava ugotovi, da je otroku pomembnejši starš kot njegova spolna usmerjenost, nasprotno znanstveno še ni dokazano,
- zaključek/sklep: verjamemo lahko, da je otroku pomemben starš, in ne njegova spolna usmerjenost; sklepamo lahko, da nasprotno znanstveno ne bo dokazano, zato lahko podpremo DZak.

Argument je lahko verjeten, lahko pa ga tudi razveljavimo. To so nasprotniki storili, tako da so izpostavili nekredibilnosti vira *a* in se spraševali: “Ali je *a* zanesljiv in kredibilen vir?”.

Nasprotna stran se odzove s protargumentom:

Prvič, (da) so te raziskave vse po vrsti narejene na izključno premajhnem vzorcu, da bi lahko objektivno v znanstvenem pomenu besede potegnili oziroma prišli do nekih celostnih znanstvenih spoznanj. Drugič, (da) so te raziskave temeljile na intervjujih, ne z otroki, ampak na intervjujih teh istospolnih oseb, kjer živijo ti otroci. Se pravi, raziskave ne vključujejo mnenja, stališča samih otrok, ki so v takšnih skupnostih odrasčali. Nadalje, pomanjkanje naključnih vzorcev. /.../ In prav tako četrti razlog, zakaj so te znanstvene študije silno problematične, in sicer, da ni raziskav dandanes, ki bi govorile o tem, kakšne so dolgoročne posledice odraščanja otrok v istospolnih skupnostih. To je silno problematična stvar in tu mislimo, da ministrstvo oziroma vlada ni opravila ustreznega strokovnega dela. (Strehovec, Odbor, 2011)

S ciljem evalvacije prvotnega argumenta nasprotna stran izraža dvom v kredibilnost raziskav. Nasprotna stran trdi, da imajo raziskave dvomljiv vzorec, temeljijo na kvalitativni (namesto kvantitativni) metodologiji, ne

napovedujejo dolgoročnih učinkov istospolnih posvojitve, niso objektivne, zato so nekredibilne. Posledica izražanja dvoma v kvaliteto in znanstvenost raziskav je dvom v predlagatelja DZak-a in njegove argumente v podporo DZak-u. V skladu s tem bi lahko rekli, da nasprotna stran postavi štiri od šestih osnovnih vprašanj, ki jih identificira Walton (2005: 88) kot tiste, ki se jih navadno izraža ob evalvaciji argumentov nasprotne strani:

- ali je ekspertno mnenje, ki je nastalo na podlagi raziskav, kredibilno;
- ali so avtorji raziskave zadostni eksperti na področju raziskav, ki jih navaja nasprotna stran;
- ali raziskave izhajajo iz kredibilnega in zanesljivega vira podatkov;
- ali so trditve, ki izhajajo iz raziskav, utemeljene na dokazih?

V primeru sprejemanja DZak-a je argument ekspertnega mnenja pogosto nastopal, vendar je bil prav tako pogosto spodbijan. Ker ta tip argumenta temelji na zaupanju v kredibilnost in kompetentnost navajanih virov, bi bilo za doseganje konsenza nujno, da bi obe udeleženi strani virom zaupali (Walton, 2005: 90).

Argument iz "splošnega/večinskega mnenja" oziroma sklicevanje na "splošno/večinsko mnenje"

Najpogosteje uporabljen argument nasprotnikov DZak-a je nedvomno argument iz splošnega/večinskega mnenja, ki se sklicuje na "večino" (večinsko prakso, večinsko javno mnenje ipd.). Walton (2005: 91) pravi, da ta argument privzame A kot resnično, če A pritiče večinskemu, splošnemu ali javnemu mnenju oziroma če je A privzet kot splošno dejstvo, o katerem se navadno ne debatira, saj nikdar ni podvrženo dvomu (npr. Zemlja je okrogla, voda vre pri 100 stopinjah Celzija). Struktura dotičnega argumenta se glasi:

- splošna premisa: A je splošno sprejet kot resničen;
- predpostavljena domneva: če je A splošno sprejet kot resničen, je to razlog v korist A;
- zaključek/sklep: obstaja razlog v korist A.

Poglejmo si preprost primer takega argumenta, ki ga je izrazil nasprotnik DZak-a:

"Sam zakona ne bom podprl /.../ zakonu nasprotuje cirka od 70 do 80 (mišljeno odstotkov, op. a.) ljudi v Sloveniji. To so dejstva. /.../ Zato bi rekel, za božjo voljo, dajte nekako ta člen ven, pa ga mogoče za kasneje, ker jaz sem prepričan, da nismo v slovenski družbi še pripravljeni tega sprejeti." (Korže, Državni svet, 2010)

V danem primeru je splošna premisa, da DZak-u nasprotuje večina ljudi v Sloveniji, kar je razlog v korist nasprotovanja DZak-u. Govorčev sklep je, da DZak-a ne gre podpreti. Čeprav je ta tip argumenta šibak,² so se ga predvsem nasprotniki zakonika pogosto posluževali in ga kombinirali s "pozicijo vedeti", ki temelji na implicitni predpostavki, da ljudje že vedo, zakaj je DZak treba zavrnuti.

Praktična oblika argumenta "splošnega mnenja" je tudi argument "splošne prakse" in tudi ta se povezuje s "pozicijo vedeti", saj je poznavanje določene prakse temelj trditve, da je ta praksa splošno sprejeta. V primeru nasprotnikov DZak-a je argument "splošne prakse" izhajal iz večinskih oblik družinskega življenja.

Zakonsko zvezo kot življenjsko skupnost moškega in ženske sprejema velika večina svetovnega prebivalstva. Vsa velika verstva, vse velike kulture, ker jo ima v zakonodaji velika večina držav. Tisti, ki se zanimajo za to stvar, verjetno veste, da 183 držav na tem svetu ali 92 % držav štiti takšno obliko zakonske zveze. (Strehovec, Odbor, 2010)

Argument zajema sledečo obliko:

- osnovna premisa: *A* (zakonska zveza med moškim in žensko) je splošna praksa med tistimi, ki, predpostavljeno, vedo, kakšna je sprejemljiva oblika zakonske zveze (*A*);
- druga premisa: če je *A* splošna praksa med tistimi, ki so seznanjeni s tem, kar je sprejemljivo v zvezi z *A*, to lahko pomeni, da je *A* sprejemljiv;
- zaključek/sklep: v tem primeru velja, da je edino *A* sprejemljiv.

Medtem ko so nasprotniki DZak-a ta argument pogosto uporabili, se je pri zagovornikih pojavljal bistveno redkeje, uporabljal pa se je kot protiarument. Poglejmo primer:

Tisto, kar je pravzaprav zanimivo, je, da Slovenci večinsko živimo danes že nek drug vzorec, da v resnici najbrž tudi marsikdo, ki zelo vneto nasprotuje temu zakonu, če bi svojo prakso premislil, živi drugače kot to, kar govori. To priča preprosto statistika. Statistični podatki govorijo o tem, da je večinski vzorec pravzaprav drugačen od tega, kar bo najbrž večina potrdila na referendumu. (Peršak, Državni svet, 2011)

² Ena temeljnih dejavnosti Waltonove in drugih analiz argumenta je tudi evalvacija argumenta. Walton (2005) argumente, ki izhajajo iz splošnega oziroma večinskega mnenja, označi za "šibke" argumente, ki se jih da zlahka spodbijati. Zato si na tem mestu tudi sami dovolimo opazko evalvacijske narave.

Torej, premisa se glasi, da Slovenci ne živijo zgolj v skladu z oblikami tradicionalne družine, za to imamo dokaz – statistične podatke. Torej, če je večinski vzorec pravzaprav nasproten od tega, kar pričajo nasprotniki DŽak-a, potem je sprejemljivo ravno to, kar nasprotniki zanikajo kot sprejemljivo.

Argument iz analogije

Walton (2005: 96) meni, da je pogosto uporabljen argument tudi "argument iz analogije", ki se navadno sklicuje na nek primer. Poslužujemo se ga predvsem, ko pri argumentiranju zahteve navajamo primere, ki so podobni temu, ki ga obravnavamo. Shema je sledeča:

- premisa podobnosti: na splošno je primer C1 podoben primeru C2;
- osnovna premisa: A je (ne)resničen v primeru C1;
- zaključek/sklep: A je (ne)resničen v primeru C2.

Izjava, ki sledi, prihaja s strani nasprotnikov DŽak-a, pri čemer se govorec sklicuje na analogijo med homoseksualci in deviantnimi spolnimi praksami.

Če pa klasični zakonski zvezi nič več ne priznamo njene naravne in za narod pomembne usmerjenosti v spočetje, rojstvo in vzgojo otroka ter jo izenačimo s homoseksualno zvezo, potem ni nobenih ovir več, da bi otroka lahko posvojil tudi homoseksualni par, pa tudi pedofili in zoofili, saj gre tudi pri njih le za neke vrste spolno usmerjenost, na podlagi katere ni dovoljena diskriminacija. (Cukjati, Državni zbor, 2010)

Poglejmo si argumentacijsko shemo zgornje izjave:

- premisa podobnosti: med homoseksualci, pedofili in zoofili obstaja podobnost, saj gre pri vseh za vrsto (implicitno predpostavljeno deviantne) spolne usmerjenosti;
- osnovna premisa: če homoseksualno zvezo izenačimo z heteroseksualno zvezo, bodo homoseksualci lahko posvojili otroke;
- zaključek/sklep: ker so homoseksualci enaki pedofilom in zoofilom, bodo tudi pedofili in zoofili lahko posvajali otroke.

Temu argumentu zlahka oporekamo, saj so si na splošno lahko primeri podobni v nekaterih stvareh, v drugih pa ne. Konkretni primerjavi, ki temelji na ideji, da so pedofilija, zoofilija in homoseksualnost spolne prakse, torej so si podobne, je nasprotna stran oporekala. Oporekanje oziroma protiarargument je gradila na osnovi vprašanja, ali obstajajo razlike med C1 in C2, s pomočjo katerih lahko dvomimo o podobnosti med C1 in C2 (Walton, 2005: 97). To izrazi eden izmed zagovornikov DŽak-a, pri čemer se sklicuje ravno na razliko med homoseksualno in ostalimi deviantnimi spolnimi praksami:

Pri istospolni usmerjenosti gre za prostovoljni odnos, gre za nekaj, kar je v skladu z veljavnimi normami sodobne civilizacije vseh družb. Pri pedofiliji, gospodje, gre za nasilno dejanje, gre za kazensko zadevo, ki jo je treba preganjati po zakonu in prosim ne tega enačiti. (Svetlik, Državni svet, 2010)

Iz tega lahko sklepamo, da posvojitve s strani pedo- in zoofilov ne bodo dovoljene, ker si C1 in C2 nista podobna. Zagovorniki argument proti DZak-u zavrnejo tudi tako, da v analogijo dodajo še en člen – tj. heteroseksualca. Torej, če so si pedofilija, zoofilija, homoseksualnost in heteroseksualnost podobne, saj so vse oblike spolne prakse, bi lahko sklepali, da če zlorabe otrok, živali veljajo za prve tri, potem veljajo tudi za četrto. Vendar ravno zavrnitev te hipoteze v sledečem protiargumentu priča nasprotno:

Tudi jaz vem, da je, recimo, kolega Jelinčič notoričen heteroseksualec in vem, da ima dve majhni hčerki, jaz upam, da je do njiju nežen, očeto-vski in da skrbi za njiju in da ju tudi kopa. Ne mislim pa, da je zaradi tega kakorkoli takoj pedofil, čeprav je heteroseksualec in ima hčerki, ki ju kopa. (Rožej, Državni zbor, 2010)

Argument ad consequentiam in argument spolzkih tal

Ena pogostejših oblik argumenta, ki se uporablja v ekonomskih in političnih deliberacijah, predvsem kadar se udeleženi strani ne strinjata in večinoma uporabljata *pro et contra* argumente, je argument *ad consequentiam*. V tem tipu argumenta so kot premisa navedene morebitne posledice nekega dejanja, zaključek/sklep pa navaja, da določeno dejanje ni/je priporočljivo. Ta oblika argumenta se lahko uporablja v pozitivnem in negativnem smislu. Ko je argument rabljen v pozitivnem smislu, se navajajo pozitivne posledice določenega ukrepa ali dejanja; če pa je argument uporabljen v negativnem smislu, se navajajo negativne posledice določenega dejanja. Struktura argumenta s pozitivnimi posledicami se glasi:

- premisa: če naredimo A, bodo sledile pozitivne posledice;
- zaključek/sklep: moramo narediti A.
- Struktura argumenta z negativnimi posledicami pa se glasi:
- premisa: če naredimo A, bodo sledile negativne posledice;
- zaključek/sklep: ne smemo narediti A.

Kadar nasprotna stran evalvira ta tip argumenta, navadno sprašuje, kako velika je verjetnost, da se bodo posledice zgodile in kakšne dokaze imamo, da lahko trdimo, da bo A prinesel določene posledice (Walton, 2005: 104–106).

Raba argumenta spolzkih tal je pogosta v političnih debatah, posebej kadar zadevajo etična vprašanja (Walton, 2005: 107–108). Gre za vrsto argumenta z negativnimi posledicami, ki se v procesu deliberacije pojavi kot svarilo nasprotni strani pred mogočimi negativnimi učinki nekega dejanja. Za večji retorični učinek so te negativne posledice pogosto hipostazirane (grozne, nepopravljive) in večkrat ponovljene. Izraža se strah pred nizom možnih negativnih učinkov, ki bi jih utegnili povzročiti nasprotnikovo dejanje. Argumentacijska shema argumenta spolzkih tal se glasi:

- premisa 1. stopnje: *A0* se predstavi kot predlog, ki ga bi bilo treba implementirati;
- rekurzivna premisa: udejanjene *A0* bi vodilo (v danih okoliščinah, kakor se nam zdi) do *A1*, ki bi nato vodil v *A2*, *A3*, *A4* ... *An*;
- premisa negativnega izida: *An* je grozen (poguben, slab) izid;
- zaključek/sklep: *A0* ne bi smeli udejanjiti. (Walton, 2005: 107)

Poglejmo primer:

Gre torej za opozorilo za zlorabe otrok, ki bodo – in verjemite mi, če ne bo dodatno zakonodaja predvidela tudi tega in preprečevala takih primerov, bomo v slovenski družbi naleteli še na hujše primere, kot že gledamo vsak dan, to je nevarnost razraščanja raznoraznih deviantnosti, od sodomije, sadizma, pederastije, incesta, pedofilije, da ne naštevam seksualnega nasilništva. /.../ Gre za nevarnost nenaravnih skupnosti, to je homoseksualnih skupnosti, ki lahko pripeljejo do, kot sem že prej rekel, do takšnih deviacij, ki danes v tej slovenski družbi, žal, so se razrasle tako daleč, da moramo biti zaskrbljeni. (Györek, Državni zbor, 2010)

Navedeno izjavo nasprotnika DZak-a sestavlja premisa, ki je govorčeva interpretacija *A0*, torej predlog zagovornikov DZak-a za uzakonitev enostranskih posvojitvev istospolnih parov, privede do rekluzivne premise, ki pravi, da bo tovrstna zakonodaja prinesla obilo negativnih posledic *A1* – “nenaravne skupnosti”, ki bodo vodile v *A2*, *A3*, *A4* itd. “razrast raznovrstnih deviantnosti”, kot so “sodomija, sadizem, pederastija, incest, pedofilija, seksualno nasilje”. Sledi premisa negativnega izida: *A2*, *A3*, *A4* ... pomenijo poslabšanje že tako nemoralnega stanja v Slovenji, zlorabe otrok, nevarnost. Sklep govorca je sicer v tem primeru impliciten, *A0* – spornega člena zakona ne bi smeli udejanjiti, vendar dotični govorec Državni zbor večkrat pozove k nepodpori DZak-a.

Argument in diskurz

Argumenti, ki smo jih obravnavali, tako v obliki shem kot v obliki strukture, pa le deloma dajejo vpogled v samo vsebino politične razprave o DZak-u. Večina teoretikov argumentacije argumente obravnava predvsem racionalistično v smislu njihove strukture, tipologije, kvalitete in relevantnosti za proces deliberacije in doseganje konsenza (Walton 1998, 2005, 2007, 2003; van Eemeren et al., 1995; Toulmin, 2003). Na argument pa ne gledajo kot na diskurzivno strategijo, kot to storijo nekateri drugi, predvsem pripadniki šole Kritične analize diskurza (gl. Reisigl in Wodak, 2001, 2009; Richardson, 2007). Klasična teorija argumenta namreč ne vidi povezanosti vsebine argumenta s širšimi diskurzivnimi strukturami. Zato se nam zdi bolj kot evalvacijo argumenta, ki je v kontekstu omenjenih teorij navadno sledila zgornji analizi, smiselno poudariti diskurzivni okvir argumentov, ki so jih predložili nasprotniki DZak-a. Argument nas bo v nadaljevanju torej zanimal toliko, kolikor je del nekega širšega diskurza. Poskusov spajanja perspektive kritične analize diskurza, ki se ukvarja predvsem z razkrivanjem razmerij moči in ideoloških mehanizmov znotraj diskurzov, in teorije argumentacije ni prav veliko, a v zadnjem času sta temeljni poskus naredila Fairclough in Fairclough (2012), ki pravita, da analitični okvir teorij argumentacije predstavlja pomembno dopolnilo kritični analizi diskurza (Fairclough in Fairclough, 2012: 17).

Ker na tem mestu nimamo prostora za natančno jezikovno analizo, kot jo predpisuje Kritična analiza diskurza, bomo diskurz pojmovali splošneje – kot “sistem komunikacijskih praks, ki so tesno povezane s širšimi družbenimi in kulturnimi praksami, ki pripomorejo k oblikovanju specifičnih načinov mišljenja” (Macdonald, 2003: 10) in kot “specifičen način sporočanja o svetu ali razumevanja sveta oz. enega izmed njegovih vidikov” (Jørgensen in Phillips, 2002: 1). Raziskovanje političnih diskurzov osvetljuje “diskurzivno zaledje” retorike, skozi katero politični akterji utrjujejo pozicijo moči. Diskurze pojmuje kot vzvode moči in potemtakem je naloga preučevalca diskurzov predvsem problematizacija političnih diskurzov oziroma njihovih implicitnih pomenov.

Esencialistični diskurz nasprotnikov DZak-a

Čeprav se med nasprotniki in zagovorniki DZak-a kažejo antagonistični politični in ideološki mehanizmi (oboje bi bilo moč kategorizirati v diskurzivne strukture), bomo v nadaljevanju obravnavali samo argumente nasprotnikov DZak-a, saj so le-ti pripomogli k zavrnitvi DZak-a v omenjenem referendumu. Pokazali bomo, da je diskurzivno zaledje ključnih argumentov nasprotnikov DZak-a zasidrano v esencialističnem diskurzu, ki se kaže v razumevanju spola, spolne usmerjenosti, družine in nacije.

V nabolj elementarnem smislu esencializem pomeni vero v obstoj resničnega in nespremenljivega bistva, ki je konstitutivno za entitete, saj ga posedujejo in so z njim določene. Za esencializem predvsem narava zagotavlja surovino in odločilno izhodišče za družbene prakse in zakone. Spolna razlika – delitev na “moške” in “ženske” – naj bi obstajala pred družbeno razliko, ki se *a posteriori* preslikava na biološki predmet. Esencialistični argumenti se zatekajo k ontologiji, ki stoji zunaj sfere kulturnega vpliva in zgodovinskih sprememb. Na primer “moški” in “ženska” sta ontološko stabilna objekta, koherentna znaka, ki svojo koherentnost črpata iz svoje nespremenljivosti in predvidljivosti (“od vedno so obstajali moški in ženske”) (Fuss, 1989: 3). In če sta spola definirana na podlagi transzgodovinskega, večnega in nespremenljivega bistva, ki ga navadno pripisujemo naravi in biološkim zakonitostim, ki se nahajajo zunaj družbenih silnic (Fuss, 1989: xi), potem se ravno na biološke zakonitosti opira argument nasprotnikov DZak-a, ki pogosto poudarja primarnost “naravnega” in “zakonov narave” v odnosu do reprodukcije, družine in heterospolnega partnerstva.

Otrok ni blago, ki bi se kupilo, ampak ga rodi mama, potem ko ga devet mesecev nosi pod svojem srcem, upam, da boste vsaj to priznali kot naravno dejstvo. In pod materino srce otrok ni prišel kar tako po naključju od nekje, ampak sta se prej združila moška in ženska, materina in očetova spolna celica. Upam, da tudi to priznavate kot naravno dejstvo. (Primc, Odbor, 2010)

Predstavljena biološko deterministična pozicija, ki poudarja nujnost heterospolne prokreacije, implicira nelegitimnost istospolnega partnerstva. Kot priča naslednji primer, istospolne družine zavrača, ker so nezmožne naravne reprodukcije. “Istospolni par po naravi ne more imeti skupnega otroka, zato v tem glede otrok takšna skupnost ne more biti enaka heteroseksualnemu paru, ker je bistvo sklenitve zakonske zveze ustvarjanje družine, to je rojevanje skupnih otrok ...” (Presečnik, Državni zbor, 2010).

Esencializem se torej opredeljuje v nasprotjih, z razliko. Nasprotniki DZak-a so “naravno” oz. “heterospolno” družino interpretirali v nasprotju z “nenaravno” oz. “istospolno” družino: “Zame istospolna partnerska zveza nikoli ni bila naravna družina in nikoli ne bo. /.../ Če je analni seks naravna zgodba, mi odtrgajte glavo ...” (Pojbič, Odbor, 2010). Istospolna družina je torej nasprotje heterospolni, gre za opozicijo med naravnim in nenaravnim, heteroseksualnim in homoseksualnim, normalnim in deviantnim: “/.../ zagotovo pa vem, da je homoseksualnost, tako pederastija kot lezbijstvo, biološka, evolucijska deviacija, ki bi jo bilo smotrneje zdraviti, bodisi psihiatrično, terapevtsko ali pa tudi medikamentozno” (Györek, Državni zbor, 2010).

Želja po medikalizaciji deviantnega ali "nezdravega" pa je le ena instanca esencialističnih predstav na polju družbenega, zato predlog nasprotnikov vzpostavlja povezavo med "zdravim" in "naravnim": "/.../ ko želimo razvijati družbo na nekih zdravih temeljih, jo moramo razvijati na temeljih, ki nam jih zagotavlja narava" (Pojbič, Odbor, 2010). Kot pričata naslednja primera, ki naravne zakonitosti postavita za ontološke, torej primarne, pa se na heteronormativnosti utemljujejo tudi druga družbena razmerja, npr. pravna, ki prav tako izhajajo neposredno iz naravnih zakonitosti: "/.../ izenačitev istospolnih partnerskih skupnosti z zakonsko zvezo ter posvojitev otrok istospolnih parov /.../ da pa bi z zakonom postalo dovoljeno nekaj, kar je že v osnovi skregano z zakoni narave, pa po mojem mnenju ni vredno človeškega dostojanstva (Horvat Državni zbor 2010) ali "/.../ naj bodo vse rešitve (zakonske op. a.), kolikor je mogoče v skladu z naravo. Naj skušajo posnemati naravo – 'prokreacijo arteficialis imitetur naturam' /.../'" (Cukjati, Odbor, 2010).

Esencializem se kaže za imunega tudi na spremembe. Stvari so po njegovi logiki trdno zasidrane in nespremenljive, zato je sledenje tradicionalnim vzorcem v skladu z esencialistično paradigmo. "Sam bi želel, da moški ostanejo moški, moške, očetje, da ženske ostanejo žene, mame in da otroci ostanejo otroci, družina pa da ostane družina" (Žerjav, Državni zbor, 2010). Esencializem deluje kot racionalizator posameznikovega vedenja in identitetne pozicije. Najočitnejše se esencializem nahaja v trditvah, da je identiteta, recimo ženska ali identiteta istospolno usmerjenega/-e, homogena, med subjekti ne obstajajo razlike in preprejena je z naravnimi danostmi in biološkim bistvom, kar jo zaznamuje (Fuss, 1989: 2). Kadar se esencializem zažre v polje pojmovanja družbenega, pa lahko dobi tudi nacionalistično noto.

Predlagani Družinski zakonik /.../ bistveno spreminja razumevanje slovenske družine oziroma zakonske zveze. Prvič v zgodovini jo usodno razvrednoti, ker popolnoma ignorira njeno naravno, biološko usmerjenost v novo življenje, tisto usmerjenost, s katero vsak, predvsem demografsko ogrožen slovenski narod, stoji in pada. (Cukjati, Državni zbor, 2010)

"Poskušamo razvrednotiti tisto, kar je temelj tega naroda. Temelj slovenskega naroda, odkar obstaja, je bila heteroseksualna družina." (Pojbič, Odbor, 2010)

Mencin Čepelak in Kuhar (2010) nacionalizem in strah pred negativnim demografskim trendom zaznata kot stalnico diskurza nasprotnikov pravic skupnosti LGBTQ. Heterospolna družina kot temelj fertilnega slovenskega naroda je kakopak ideološki konstrukt, ki dodatno podkrepi esencialistično logiko.

Esencializem določa in fiksira diskurze, družbene odnose in identitete. Osnovne implikacije esencializma se kažejo v dualističnem razkolu, ki se vzpostavi skozi pomenski verigi. Vzpostavljena razlika se kaže v dihotomnih označevalcih. Med naravnim in nenaravnim, heteroseksualnim in homoseksualnim, normalnim in deviantnim, heterospolno in istospolno družino, obstojem naroda in njegovim izumrtjem. Osnovni problem teh pomenskih verig pa je njim imanentna hierarhija vrednotenja med družbeno sprejetim "pozitivnim" in "negativnim". Pozicioniranje identitete "drugega" kot podrejenega z negativnim predznakom je problematično. Eden izmed polov pomenske verige je namreč vedno izključen, manjvreden, zunanji; zaradi te konotacije se med njima vzpostavi odnos dominacije (Vezovnik, 2009: 48). Ali če parafraziram Plumwoodovo (1993: 48), dualizem je odnos dominacije, ki je vpisan in naturaliziran v kulturo in zaznamovan z izključitvijo, razdaljo in opozicijo med področji, ki se sistematično vzpostavljajo kot večvredna in manjvredna, vladajoča in nadvladana.

Sklep

V prispevku smo s pomočjo kvalitativne analize politične razprave skušali orisati argumente za DZak in proti njemu, ki so nastali v procesu deliberacije v Državnem zboru, Državnem svetu in na Odboru na temo predloga besedila DZak-a iz leta 2009. Z razdelavo strukture argumentov smo pokazali na izražene zahteve, cilje, sredstva, skrbi, vrednotne okvire ter identificirali, na kaj so se v argumentu nasprotniki in zagovorniki DZak-a sklicevali. Pri razdelavi argumentacijskih shem pa smo se posvetili predvsem štirim najbolj izraženim shemam: argumentu *ad consequentiam* z argumentom spolzkih tal, argumentom iz analogije, argumentom iz "splošnega/večinskega mnenja" in argumentu iz ekspertnega mnenja.

Razdelava strukture argumentov in argumentacijskih shem sta pokazali, da se je politična debata močno polarizirala na treh "spornih temah" oziroma členih predloga DZak-a. To so bile: definicija družine, definicija zakonske zveze in pravice do posvojitve za istospolne partnerje. Dveletna politična razprava je bila predvsem moralistične in ideološke narave in je bila od začetka do konca močno polarizirana samo z občasnimi pozivi h konsenzu. Zagovorniki DZak-a so pri svojih utemeljitvah uporabljali predvsem pravniške in druge iz sociološke in psihološke stroke izhajajoče argumente in se pri tem sklicevali predvsem na vrednote liberalizma s poudarkom na toleranci, enakopravnosti, svobodi, demokraciji in človekovih pravicah. V procesu dialoga so zavzemali predvsem defenzivno držo, kar se kaže predvsem v spodkopavanju argumentov nasprotnikov, pojasnjevalnih odgovorih in odgovarjanju na skrbi, ki so jih izražali nasprotniki DZak-a. Nasprotniki DZak-a so argumente gradili predvsem na esencializmu, ki se je kazal v

moralistično-verskih prepričanjih, biološko-determinističnih idejah in nacionalizmu. Pri tem so se sklicevali na lastne strokovne vire, zdrav razum in večinska prepričanja v družbi. Zanimivo je poudariti, da sta se obe strani veliko sklicevali na mednarodne konvencije o otrokovih in človekovih pravicah in na slovensko ustavo, pri čemer pa je vsaka stran na svoj način, in sebi v prid, tolmačila vsebine omenjenih dokumentov. Namesto evalvacije argumentov smo se na koncu odločili za vsebinsko razpravo, ki povezuje teorijo argumentacije s teorijo diskurza, in skušali smo pokazati, da je bil DZak zavržen na podlagi argumentov, ki se sidrajo v esencialističnem pojmovanju spola, spolne usmerjenosti, družine in nacije. Sidranje argumenta v esencialističnih in moralističnih pozicijah pa se izkaže za problematično, saj dekonstrukcija esencialističnega diskurza, iz katerega argumenti izhajajo, kaže na "ontološko trhllost" celotne argumentacijske sheme nasprotnikov predloga DZak-a.

LITERATURA

- Aristotel (2002): *Nikomahova etika*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Chilton, Paul (2004): *Analyzing Political Discourse: Theory and Practice*. London: Routledge.
- Eemeren, van H. Frans, Rob Grootendorst, Fransica Snoeck Henkemans, Anthony J. Blair, Ralph H. Johnson, C. W. Eric Krabbe, Christian Plantin, Douglas N. Walton, Charles A. Willard, John Woods, David Zarefsky (1996): *Fundamentals of Argumentation Theory: A Handbook of Historical Backgrounds and Contemporary Developments*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Fairclough, Isabela in Norman Fairclough (2012): *Political Discourse Analysis: a Method for Advanced Students*. London: Routledge.
- Fuss, Diana (1989): *Essentially Speaking: Feminism, Nature in Difference*. London: Routledge.
- Jørgensen, Marianne in Louise Phillips (2002): *Discourse Analysis as Theory and Method*. London: Sage.
- Lewiński, Marcin in Dima Mohammed (2013): Introduction: Argumentation in Political Deliberation. *Journal of Argumentation in Context* 2(1): 1–9.
- Macdonald, Myra (2003): *Exploring Media Discourse*. London: Arnold.
- Mencin Čeplak, Metka in Roman Kuhar (2010): Boji za enakost. *Socialno delo* 49(5–6): 283–298.
- Rajgelj, Barbara (2010): Razmerja v istospolnih družinah – kje smo in kam gremo? *Socialno delo* 49 (5–6): 305–318.
- Reisigl, Martin in Ruth Wodak (2001): *Discourse and Discrimination: Rhetorics of Racism and Antisemitism*. London: Routledge.
- Wodak, Ruth in Martin Reisigl (Eds.) (2009): *The Discursive Construction of National Identity*. Edinburgh: EUP.
- Plumwood, Val (1993): *Feminism and the Mastery of Nature*. London: Routledge.
- Richardson, John E. (2007): *Analysing Newspapers: An Approach From Critical Discourse Analysis*. New York: Palgrave Macmillan.

- Toulmin, Stephen E. (2003): *The Uses of Argument* (updated edition). Cambridge: Cambridge University Press.
- Vezovnik, Andreja (2009): *Diskurz*. Ljubljana: FDV.
- Vodičar, Ana (2011): Predlog družinskega zakonika: pogled na leto in pol obravnave v zakonodajnem postopku. *Pravna praksa* 30/987-988 (15-16): 10-12.
- Walton, Douglas (1998): *Ad Hominem Arguments*. Tuscaloosa: The University of Alabama Press.
- Walton, Douglas (2003): *Relevance in Argumentation*. London: Routledge.
- Walton, Douglas (2005): *Fundamentals of Critical Argumentation*. Cambridge University Press.
- Walton, Douglas (2007): *Media Argumentation: Dialectic, Persuasion, and Rhetoric*. Cambridge: Cambridge University Press.

VIRI

- Predlog družinskega zakonika: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 18. 9. 2009.
- Seje Državnega zbora na temo Družinskega zakonika v obdobju od 2. 3. 2010 do 2. 9. 2011, Državni zbor Republike Slovenije.
- Seje Državnega sveta na temo Družinskega zakonika v obdobju od 17. 3. 2010 do 23. 6. 2011, Državni svet Republike Slovenije.
- Seje Odbora za delo, družino, socialne zadeve in invalide: Predlog zakona o Družinskem zakoniku od 29. 7. 2010 do 7. 11. 2011.

UDC: 321.7:328(497.4)

Tomaž DEŽELAN, Alenka KRAŠOVEC: INSTITUTIONAL AND PERSONAL DETERMINANTS OF DEMOCRATIC DELIBERATION: THE CASE OF THE SLOVENIAN PARLIAMENT

Teorija in praksa, Ljubljana 2015, Vol. LII, No. 6, pg. 1167–1190

In this article, we analyse selected institutional, contextual and personal variables previously proven to have an effect on the level of democratic deliberation in representative bodies. Selected theoretical propositions were tested on a sample of statements derived from a series of parliamentary debates on the so-called Family Act (Marriage and Family Relations Act) that has divided Slovenian politics and society. Initially, the authors present the current state-of-the-art in the field on the basis of a brief literature review of key determinants affecting parliamentary debates. In the second part of the article, on the basis of empirical scrutiny of the exposed determinants the authors assert that the interplay of institutional and personal determinants impacts the level of democratic deliberation, whereby the personal component has proven to have the most equivocal and theoretically sound effect on democratic deliberation in the Slovenian parliament.

Keywords: democratic deliberation, parliamentarism, bicameralism, gender, legislative procedure, Slovenia

UDC: 303.022:347.61/.64(497.4)

Andreja VEZOVNIK: THE PROPOSED SLOVENIAN FAMILY ACT AND RELATED POLITICAL ARGUMENTS

Teorija in praksa, Ljubljana 2015, Vol. LII, No. 6, pg. 1191–1211

The article analyses the ‘pro’ and ‘contra’ arguments which appeared in the process of deliberating the proposed Family Act initiated by the Government of the Republic of Slovenia in 2009. A qualitative analysis is made of arguments and discourse analysis of transcripts of conversations which took place in 2010 and 2011 in the National Assembly, the National Council, and the Committee for Labour, Family, Social Affairs and the Disabled. The structure of the arguments and the related argumentation schemes are outlined. The article concludes with a substantive debate which connects discourse theory with argumentation theory and claims the draft Family Act was rejected with arguments anchored in essentialist conceptions of gender, sexual orientation, family and nation.

Keywords: political argument, deliberation, discourse, Family Act, same-sex families, same-sex partners